

Kapitola 11

Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice

Marek Čejka, Michaela Ježová

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Přestože bylo v roce 2011 prioritním zájmem české diplomacie předsednictví ve Visegrádské skupině, dění na Blízkém východě bylo významnou výzvou pro českou zahraniční politiku, neboť na Blízkém východě proběhla série revolučních procesů známá pod pojmem „arabské jaro“.¹ Česká republika v tomto kontextu sledovala možné vyhlídky a potenciální ohrožení svých ekonomických zájmů v regionu. V této souvislosti se také 10.–11. 3. 2011 uskutečnila v Černínském paláci porada českých velvyslanců působících na Blízkém východě. Cílem zasedání bylo zmapování aktuální situace v regionu.² Česká republika se v roce 2011 do značné míry zaměřila na blízko-východní státy, ve kterých bezprostředně k revolučnímu dění nedocházelo, a na státy, které se dlouhodobě profilují jako klíčoví partneři ČR na Blízkém východě. Mezi tyto státy lze zařadit především Izrael, dále pak Irák a některé země Maghrebu.

Česká republika přijala v roce 2011 také novou bezpečnostní strategii, a to v rámci přijetí nové strategické koncepce NATO na podzim 2010. Zároveň byla přijata 20. 7. 2011 i nová *koncepce zahraniční politiky ČR*. Ta se ve střednědobém horizontu zabývá i postoji k Blízkému východu. Za strategický zájem ČR považuje zachování bezpečnosti Izraele jako partnerského demokratického státu a rozvoj vztahů se zeměmi Blízkého východu na bilaterálním základě v rámci evropské sousedské politiky s cílem zachování bezpečnosti euroatlantického prostoru.³ V této souvislosti lze také považovat za důležité zvolení ČR za člena Rady OSN pro lidská práva, která se během loňského roku zabývala především otázkou ochrany lidských práv v zemích, jež zasáhla vlna demonstrací „arabského jara“. Ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg se tak např. zúčastnil hned několika zvláštních zasedání Rady pro lidská práva zabývajících se aktuální situací v Sýrii.

Česká republika také v reakci na změnu stávajících režimů nabídla některým státům svou pomoc, a to především s transformací politického systému. Situace na Blízkém východě byla projednávána parlamentem i vládou ČR. Vláda např. na podzim roku 2011 schválila poskytnutí zdravotnické pomoci Libyi v rámci programu MEDEVAC.⁴ Vláda taktéž projednávala v loňském roce navázání pevnější spolupráce ČR a Izraele v oblasti vědy a ze státního rozpočtu za tímto účelem uvolnila finanční dotace.⁵

Vedle vládních dokumentů sehrály jistou roli na utváření zahraniční politiky i postoje jednotlivých politických stran. Z dlouhodobého hlediska lze obecně charakterizovat postoje českých levicových stran (a Strany zelených) vůči Blízkému východu jako univerzalističtější (u KSČM s výrazným ideologickým podtextem), zatímco u pravicových stran spíše unilateralističtější, v čemž české strany zůstávají i nadále poměrně konzistentní. Nedošlo také k žádným radikálním výkyvům ani k výraznějším změnám postojů ČR vůči aktérům izraelsko-palestinského konfliktu. Detailně jsou pokroky, posuny, případně kontroverze analyzovány v následujících částech textu a v jeho podkapitolách.

BLÍZKÝ VÝCHOD A STÁTY MAGHREBU V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

V průběhu roku 2011 došlo k několika významným vzájemným návštěvám mezi ČR a blízkovýchodními zeměmi. Česká republika se také pokusila navázat vztahy s novými vládnoucími režimy v zemích, ve kterých propuklo „arabské jaro“. Jednalo se hlavně o Libyi, Tunisko a Egypt. V roce 2011 také posílily vzájemné česko-izraelské vztahy.

V roce 2011 uzavřela ČR v rámci posílení svých ekonomických zájmů rovněž řadu bilaterálních smluv se zeměmi Blízkého východu. V této souvislosti se v Praze uskutečnila konference pod názvem „Regionální stůl k obchodně-ekonomickým souvislostem současného vývoje v oblasti Blízkého východu a severní Afriky“ (9. 3. 2011). Konference se konala pod záštitou Ministerstva zahraničních věcí ČR a Mezinárodní obchodní komory v ČR a zúčastnilo se jí několik českých velvyslanců působících v zemích blízkovýchodního regionu. Hlavním cílem konference se stalo zmapování možných investic v zemích Blízkého východu.⁶ V rámci ekonomické diplomacie rovněž došlo v roce 2011 ke schválení celkem pěti projektů v oblasti Blízkého východu (viz ZÚ Damašek – rozšířeno o Jordánsko a Libanon, ZÚ Tel Aviv, ZÚ Abú Dhabí, ZÚ Bagdád, GK Istanbul). Všechny tyto projekty byly zpravidla zaměřeny na podporu prezentace českých firem na místních trzích.⁷

Podle Amnesty International patřila Česká republika v období let 2005–2010 mezi hlavní dodavatele zbraní do dvou zemí regionu – do Libye a Jemenu. Velké množství zbraní dodávala také do Egypta. AI však konstatuje, že Česko, podobně jako další západní státy, dodávky do těchto zemí v roce 2011 přerušilo po výzvách organizace.⁸ Česká republika na tuto zprávu reagovala tiskovým prohlášením. Ministerstvo zahraničních věcí dle tohoto prohlášení zohledňuje při vývozu vojenského materiálu otázku lidských práv a možnost zneužití zbraní k potlačení osobní svobody. Taktéž bylo uve-

deno, že číselné hodnoty zprávy AI jsou nepřesné. Zpráva se podrobně vyjadřuje k vývozu vojenského materiálu do všech výše zmíněných zemí.⁹

Česká diplomacie a Izrael a Palestina

Výrazný proizraelský kurz české zahraniční politiky pokračoval i v roce 2011 a vzájemnými návštěvami premiérů se ještě více prohloubil. Českou republiku navštívil např. izraelský ministerský předseda Benjamin Netanjahu či izraelský vicepremiér Moše Jaalon. Zároveň premiér Petr Nečas na oplátku navštívil Izrael.¹⁰ Izrael a ČR v rámci vzájemných návštěv zesílily spolupráci ve vědě, výzkumu a v oblasti vojenství.¹¹ Přestože český ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg zavítal také na území Palestinské autonomní samosprávy, kde se setkal s předními představiteli Palestinské autonomie, postoj ČR vůči otázce hlasování OSN o uznání samostatného palestinského státu byl velmi zdrženlivý.¹² Ve vztahu k Palestincům a Palestinské autonomii je česká zahraniční politika obecně dlouhodobě zdrženlivější než k Izraeli. Přesto ČR dlouhodobě poskytuje Palestinské autonomii rozvojovou pomoc, která během roku 2011 dosáhla výše 15 mil. Kč. Rozvojová pomoc se zaměřovala především na rozvoj infrastruktury na palestinských územích.¹³

Podobně jako jiné země EU, i ČR následovala Izrael a v září roku 2011 se tak odmltla účast mezinárodního zasedání Durban III. Česká republika tak učinila na základě předešlých zasedání, na kterých se objevila antisemitská rétorika.¹⁴

Velmi zajímavou informaci přinesla v lednu 2011 ČTK, která uvedla, že v ČR došlo v roce 2011 údajně k tajnému setkání představitelů izraelské zahraniční rozvědky Mossad a palestinského radikálně islamistického hnutí Hamás.¹⁵ Vzhledem k tomu, jaký postoj vůči Izraeli ČR zastává, není vyloučené, že Česko může hrát roli např. i v tajné diplomacii mezi Izraelem a Hamásem. Tuto informaci nebude možné z pochopitelných důvodů jednoznačně ověřit.

Česká diplomacie vůči Sýrii, Libanonu a státům Arabského poloostrova

Pozice České republiky k revolučnímu dění na Blízkém východě, hlavně v okolí Izraele, byla v roce 2011 poměrně jednoznačně obrazem skeptických a velmi opatrných postojů izraelské zahraniční politiky.¹⁶ Jak ostatně prohlásil ministr obrany Alexandr Vondra na konferenci o národní bezpečnosti Izraele v Herzliji: „*Protesty arabského jara jsou oprávněné.*“ Avšak následně dodal: „*Domnívám se, že občas je lepší dát přednost řízenému vývoji před revolucí s nejistým výsledkem. Nemůžeme si na Blízkém východě dovolit nejistotu, která by ohrozila Izrael, stát s jedinou skutečnou demokracií v regionu.*“¹⁷ Takovéto postoje české diplomacie namířené nejen vůči sousedským státům Izraele, ale i jiným státům Blízkého východu, zcela odráží prioritní cíle nově přijaté koncepce české diplomacie v rámci tohoto regionu..

V Libanonu nebylo v roce 2011 revoluční dění „arabského jara“ – zřejmě s ohledem na reflexi občanské války – příliš výrazné a v sousední Sýrii začalo zesilovat se zpožděním vůči Tunisku, Egyptu a Libyi. V té také i v době psaní této „ročenky“ protivládní nepokoje nadále probíhají a nabírají na intenzitě, přičemž brutalita vládnoucího režimu se stupňuje. Česká republika několikrát odsoudila brutální útoky syrského režimu vůči civilnímu obyvatelstvu.¹⁸ V Praze a v Brně došlo v roce 2011 k několika

demonstracím proti násilným aktivitám syrského režimu, kterých se zúčastnili hlavně Syřané, Arabové a muslimové žijící v ČR.

Ve většině dalších států Arabského poloostrova, s výjimkou Bahrajnu a Jemenu, nedošlo k výraznějším protestům. V Jemenu revoluční dění pouze prohloubilo již tak kritickou situaci, ve které se Jemen dlouhodobě nachází. V lednu 2011 došlo na západě Jemenu k únosu skupinky českých turistů. Zanedlouho však byli po zásahu jemenské policie osvobozeni, přičemž jen šťastnou náhodou neutrpěli při přestřelce žádná zranění.¹⁹ Únos nebyl politicky motivován a nesouvisel s protivládními nepokoji, které vypukly až zanedlouho poté.

Jeden z nejkontroverznějších režimů v oblasti – Saúdská Arábie – je velmi silně napojen na národní zájmy USA, což bylo zřejmě jednou z hlavních příčin rezistence vůči změnám „arabského jara“. Saúdská Arábie se také navíc podílela i na potlačení nepokojů v Bahrajnu. Bahrajnský král Hamad bin Ísá Al-Chalífa protesty v zemi násilně potlačil díky vojenské pomoci Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu.

Přestože situace v zemích Zálivu budila značné nepokoje, české firmy, které měly ve zmíněných státech kontrakty, pokračovaly ve svých podnikatelských aktivitách i v roce 2011.²⁰ Vlna „revolucí“ na Arabském poloostrově tak nijak závažně neohrozila české zájmy v oblasti.

Česká diplomacie a Egypt

Reakce České republiky na „arabské jaro“ v Egyptě nebyla příliš pružná. To značně souviselo se skeptickými a velmi opatrnými postoji, které byly nastíněny u Sýrie a Libanonu. Zvláště u Egypta, jako klíčového arabského souseda Izraele, byly postoje ČR velmi opatrné. Českým politikům muselo být sice zjevné, že Mubárakův režim je značně zkorumpovaný a opresivní, přesto se u nás vyskytly obavy, že by se v Egyptě mohli dostat v rámci revolučních změn k moci radikální islamisté, kteří by mohli podstatně vyhrotit vztahy Egypta vůči Izraeli. Je tak poněkud paradoxní, že až s časovým odstupem začala ČR zjišťovat, jak by mohla Egyptu pomoci se společenskými změnami, s přechodným obdobím na cestě k demokracii a poskytnout Egyptu své zkušenosti. Došlo k řadě různých setkání mezi českým zastupitelským úřadem v Káhiře a egyptskými nevládními organizacemi.²¹

Egypt je tradičně důležitým partnerem ČR na Blízkém východě. Poměrně intenzivní vztahy tak pokračovaly i v průběhu „arabského jara“. Agentura CzechTrade sice vzhledem k obavám z politického dění přerušila provoz své káhirské kanceláře, po krátké přestávce jej však zase obnovila.²² Také výrobce netkaných textilií, česká firma Pegas Nonwovens, uzavřela v druhé polovině roku 2011 dohodu s významným odběratelem svých výrobků z Egypta, kde společnost plánuje vystavět svou první zahraniční továrnu.²³

Právě během velmi dramatického politického dění, 2. 2. 2011, zahájil svou misi nový český velvyslanec Pavel Kafka.²⁴ V září dorazil do Prahy na pozvání ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga egyptský ministr zahraničních věcí Muhammad Kámil Amr, přičemž byly projednány mj. otázky vývoje a perspektivy česko-egyptských bilaterálních vztahů v politické, ekonomické, kulturní oblasti a transformační spolupráci a vývoje vztahů Egypta a EU.²⁵

Zájem českých turistů o dovolenou v revolučním Egyptě a Tunisku v roce 2011 zřetelně poklesl. V případě Egypta meziročně klesly tržby z prodeje zájezdů o 57 %, v případě Tuniska o 63 %.²⁶ V ČR také došlo v roce 2011 k několika demonstracím místních Egyptanů, Arabů a muslimů na podporu změn v Egyptě.²⁷

Česká diplomacie a státy Maghrebu

Přestože Maghreb nikdy nepatřil mezi prioritní destinace České republiky na Blízkém východě, v posledních letech začala být tato oblast lákavá pro ČR především díky jejímu ekonomickému potenciálu a těsným vztahům s Evropskou unií. Oblast Maghrebu zahrnující Maroko, Alžírsko, Tunisko a Libyi však byla v roce 2011 zcela poznamenána vlnou protestů. Ekonomický potenciál byl tak ovlivněn nepříznivou bezpečnostní situací. První zemí, ve které došlo ke změně vládnoucího režimu, bylo Tunisko. Po sebeupálení tuniského mladíka Muhammada Buazíziho v zemi propukla tzv. jasmínová revoluce, jež nakonec vyvrcholila ukončením několikaleté diktatury prezidenta Zín Abidína bin Alího. Země se tak dostala do transformačního procesu, který pravděpodobně bude trvat několik dalších let. Tuniská republika vyjádřila svůj zájem o pomoc ze strany ČR. Stalo se tak během jednání tuniského premiéra Bej Caid Assebsiho a ministra zahraničních věcí Muhammad Moudí Kefiho s ministrem Schwarzenbergem v průběhu jeho státní návštěvy Tuniska.²⁸ V rámci porevoluční pomoci Tunisku uspořádala ČR za podpory MZV ČR a Českého velvyslanectví v Tunisku seminář pod názvem „Transformace medií po revoluci“. Seminář se uskutečnil v listopadu roku 2011 v hlavním městě Tunisu.²⁹ Na podzim roku 2011 se taktéž v Tunisku konaly první svobodné volby, ve kterých vyhrála islamistická Strana obrody (*Hizb an-Nahdá*), jejímž hlavním představitelem je odpůrce bývalého režimu Rašíd Ghanúší. I přes politické změny a probíhající transformaci země, nebyl vzájemný obchod mezi oběma zeměmi nikterak omezen. V platnosti tak nadále zůstává Dohoda o hospodářské spolupráci, jež byla uzavřena v roce 2009 během státní návštěvy prezidenta Václava Klause v Tunisku.

Další zemí, ve které vlna „arabského jara“ vyvolala pád stávajícího režimu, se stala Libye. K pádu režimu došlo necelé dva roky po bombastických oslavách čtyřiceti let vlády Muammara Kaddáfího. Přestože v roce 2010 došlo ke značnému omezení obchodu mezi Českou republikou a Libyí v návaznosti na spor mezi Libyí a Švýcarskem a následné omezení libyjských víz pro občany schengenského prostoru, čeští představitelé doufali, že se v roce 2011 tato situace zlepší. Koncem roku 2010 vše vedlo k opětovnému navázání předešlé ekonomické spolupráce, avšak již v únoru 2011 propukla v Libyi naplno revoluce, která po krvavých bojích mezi Kaddáfího režimem a povstanci vedla k pádu stávajícího režimu. Česká republika, podobně jako jiné země EU, vyzvala k zastavení násilností, a také přijala rezoluce OSN a podpořila opatření směřující k potlačení násilí v zemi. Zapojila se tak do operace NATO, jež měla za úkol dohlížet nad dodržováním zbrojního embarga a bezletové zóny.³⁰ V říjnu přechodná národní rada Libye oficiálně označila zemi za osvobozenou.³¹ Následně byl zvolen premiér přechodné rady, kterým se stal Abdarrahím Kíb.³² Již v průběhu roku navázala ČR kontakty s národní přechodnou radou Libye a nabídla svou pomoc s transformací země. Česká republika také poskytla Libyi značnou humanitární pomoc především ve

formě zdravotní pomoci. Během června došlo k vzájemným státním návštěvám mezi oběma zeměmi. K. Schwarzenberg přijal v Praze zástupce Národní přechodné rady Libye Muhammada al-Alláqího a následně zavítal do Bengházi.³³

Alžírsko a Maroko byly také zasaženy vlnou protestů, ale demonstrace ani v jedné z těchto zemí nezměnily zásadním způsobem politickou situaci. V Alžírsku byly demonstrace násilně potlačeny režimem prezidenta Abdalazize Bouteflíky; hlavní alžírské opoziční strany se do protestů nezapojily. Marocký král Muhammad VI. na vlnu protestů reagoval slibem přijetí nové ústavy a zavedení reform, které převedou část králových pravomocí parlamentu. Za historickou lze považovat návštěvu alžírského ministra zahraničních věcí Mourada Mdelciho v ČR (byla to vůbec první návštěvu alžírského ministra zahraničních věcí u nás). Hlavním tématem setkání bylo prohloubení bilaterálních vztahů.³⁴

Česká diplomacie a Irák

Od roku 2009 je patrná větší aktivita českých firem v Iráku. Nejdůležitější jsou projekty rekonstrukce rafinérií v Basře, Daura a Bajdží, na nichž se podílelo několik firem: Chemoprojekt, Technoexport, UNIS a Prokop Engineering. Škoda otevřela své prodejny v Erbilu a Dohúku. Aktivní je i Sigmainvest v zavláčovacích a vodohospodářských projektech. Zájem ze strany státu o průnik na tradiční trhy existuje. V červnu vytvořil Svaz průmyslu a dopravy a MPO společnou iniciativu na podporu podnikatelů v Iráku nazvanou *Task Force Iraq*, která navázala na výsledky a cíle návštěvy ministra Vladimíra Tošovského a měla podpořit české vývozce a investory. Od roku 2008 fungovala v Sulejmánii Česko-kurdská podnikatelská rada. Aktivní byla naše velvyslankyně, která podnikla obchodně-politickou cestu do šíitského Nadžafu a vytvořila předpoklady pro možné rozšíření aktivit za hranice kurdských oblastí. Bez ohledu na bezpečnostní rizika funguje i České obchodní centrum v Bagdádu podporované velvyslanectvím. Zájem o Irák projevilo i Česko-arabské obchodní centrum v Karlových Varech. Zájem českých firem působit na iráckém trhu potvrzuje i jednání Svazu průmyslu a dopravy ČR s ministerstev průmyslu a dopravy, kde se zástupci svazu pokoušeli vyjednat navýšení podpory českých firem na iráckém trhu.³⁵ Za tímto účelem pak premiér Nečas v lednu 2012 přijal iráckou delegaci v čele s iráckým vicepremiérem pro energetiku Husajnem al-Šahristáním.³⁶ V roce 2012 nastoupila na post velvyslance EU v Iráku také česká diplomatka Jana Hybášková.

Česká diplomacie a Íránská islámská republika

Írán patřil tradičně mezi české největší obchodní partnery na Blízkém východě, což bylo dáno jednak tím, že přestala platit některá restriktivní opatření v oblasti obchodu a bankovníctví, čímž došlo ke zrovnoprávnění našich exportérů, a jednak to bylo způsobeno i dovozy íránské ropy do ČR. Obchodní obrat dosahoval za prvních deset měsíců 178 mil. USD, což je třetí místo ve sledované skupině zemí. V roce 2011 však ČR, podobně jako jiné země EU, přijala nařízení Rady EU o omezení finanční a hospodářské spolupráce.³⁷ Evropská unie rovněž plánovala zavést další embargo a to v návaznosti na neprůhlednost íránské jaderného programu. Omezení se vztahovala především pak na dovoz íránské ropy.

Projevy antisemitismu, islamofobie a jejich vztah k českému diskurzu současné izraelské politiky

V roce 2011 nebyly aktivity nejradikálnějších elementů české radikální pravice na poli antisemitismu a islamofobie nikterak významné. Od rozpuštění české Dělnické strany Nejvyšším správním soudem v únoru 2010 se na české politické scéně neobjevila jiná radikálně-pravicová strana s podobným politickým programem. V České republice však nejsou při šíření islamofobie aktivní pouze soukromé osoby a soukromá sdružení či organizace (např. server *Eurabia*, *Pravda o islámu* ad.), ale občas se objeví i islamofobní či antisemitské výroky některých veřejných osob.

Nejznámějším případem spojovaným v roce 2011 s antisemitismem se stala „kauza Bátora“, kdy se vysoký ministerský úředník Ladislav Bátoru zasloužil hned o několik kontroverzních výroků nejen vůči jiným vládním činitelům, ale např. i vůči homosexuálům. Byl taktéž prokázán Bátorův těsný kontakt na bývalé členy Dělnické strany a českou extrémní pravici a za kontroverzní lze považovat Bátorův příspěvek v časopise *Národní myšlenka*, kde se otevřeně staví proti kosmopolitní společnosti a prosazuje národní identitu. V úvodníku se Bátoru také přímo staví proti navyšování muslimské populace v Evropě, která, jak tvrdí, ohrožuje zájmy vlasti.³⁸ Bátoru se v minulosti zúčastnil i několika přednášek s antisemitskou rétorikou a veřejně vyjádřil svůj obdiv k antižidovskému dílu českého katolického antisemity Rudolfa Vrby *Zkáza Slovanů* (1924). Zarážející nebyl pouze Bátorův extrémistický postoj, ale také postoj vysokých státních činitelů k celé kauze. Za Bátoru se postavil nejen ministr školství Josef Dobeš (VV), ale především prezident Klaus, který se dokonce s některými Bátorovými názory ztotožnil.³⁹

S L. Bátorou je také spojena činnost kontroverzní iniciativy D.O.S.T., jež sdružuje různorodý konglomerát konzervativně založených lidí od neokonzervativců typu Romana Jocha až po bigotní katolíky typu Michala Semína. V loňském roce publikovaná zpráva židovské obce o stavu antisemitismu v ČR v roce 2010 hodnotí iniciativu D.O.S.T. jako „poměrně nebezpečný fenomén nejen pro české Židy, ale i pro demokratický vývoj v ČR“.⁴⁰

V roce 2011 došlo také k řadě aktivistických akcí, které měly přímou či nepřímou vazbu na Izrael a Palestinu či boj proti antisemitismu. Významnou událostí se stala návštěva izraelského premiéra Netanjahua, který zavítal do České republiky vůbec jako první izraelský premiér. Návštěva se uskutečnila v březnu 2011 a vyvolala mnoho reakcí v rámci české společnosti. Mezinárodní hnutí solidarity v České republice (ISM ČR) např. uspořádalo týdenní protest pod názvem „Ne naším jménem – iniciativa za spravedlivý mír na Blízkém východě“. Hlavním důvodem protestu byl nesouhlas s prohlubováním vzájemné vojensko-technické spolupráce ČR a Izraele. V rámci akce se uskutečnilo několik otevřených diskusí na téma týkající se izraelské okupace palestinských území a zároveň proběhl protestní pochod v centru hlavního města.⁴¹ Naproti tomu proběhlo v České republice hned několik akcí na podporu Izraele, z převážné části pod patronací Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ). ICEJ uspořádalo konference hned v několika městech po celé České republice a zároveň se také zapojilo do mezinárodního dne modliteb za pokoj v Jeruzalémě.⁴²

BLÍZKÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE, IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda premiéra Nečase projevuje o Blízký východ dlouhodobě enormní zájem, avšak ten je zaměřen hlavně na jednoho z klíčových hráčů blízkovýchodního dění – na Stát Izrael. O vzájemné náklonnosti svědčí i frekvence vzájemných kontaktů a návštěv mezi oběma státy, kdy jak izraelský premiér Netanjahu, tak později i premiér Nečas podnikli reciproční návštěvy svých zemí. Premiér Nečas se také hned několikrát vyjádřil během tiskových konferencí po jednání vlády k aktuální situaci v regionu. Z iniciativy ministerstva průmyslu a obchodu došlo k uspořádání konference, zaměřené na ekonomický potenciál oblasti a možné investice českých firem. Aktivní v souvislosti s Blízkým východem byli rovněž ministři zahraničí Schwarzenberg a Vondra. K. Schwarzenberg sám podnikl několik oficiálních zahraničních návštěv do oblasti.

Na půdě Parlamentu ČR se situací na Blízkém východě zabýval zřejmě nejvýrazněji poslanecký klub ČSSD. Stínový ministr zahraničních věcí ČSSD Lubomír Zaorálek zde např. zorganizoval diskusní setkání s novináři a odborníky na Blízký východ, kde byl analyzován hlavně průběh „arabského jara“. Tematika Blízkého východu byla také projednávána v parlamentu v rámci interpelací, např. 22. 9. 2011.⁴³ V rámci této interpelace premiér Nečas vysvětlil základní motivy strategického partnerství ČR se Státem Izrael: a) exportní (mimo Evropu je Stát Izrael čtvrtým největším exportním teritoriem pro českou ekonomiku – po Spojených státech, Číně a Indii), b) inovativní izraelská ekonomika jako zdroj inspirace pro ČR, c) hodnotové partnerství.⁴⁴

Co se týká pozice prezidenta V. Klause k otázkám Blízkého východu v roce 2011, je možné odkázat na článek jeho kancléře Jiřího Weigla, zveřejněný na prezidentových webových stránkách.⁴⁵

Česká republika se i nadále, jako v předchozích letech, pokouší koordinovat svou zahraniční politiku vůči Blízkému regionu s EU a aktivně se zapojovat do evropské sousedské politiky. Důležitým krokem se stalo přijetí nové strategické koncepce, která do velké míry reagovala na přijetí nové strategické koncepce NATO z roku 2010. Prioritním cílem pro českou diplomacii na Blízkém východě je tak udržení stability a pokračování blízkovýchodního mírového procesu. Tento fakt tak umožňuje ČR navazovat vztahy se státy regionu pouze na bilaterálním základě a na bázi převážně ekonomické spolupráce.

Funkce se v roce 2011 ujalo několik českých velvyslanců i jejich zástupců: 2. 2. 2011 zahájil svou misi v Egyptě nový český velvyslanec P. Kafka. Na zastupitelském úřadu v marockém Rabatu nastoupil do funkce František Med. Novým velvyslancem ČR v Iráku se stal Josef Vrabec. Dále došlo k několika změnám na postu zástupců velvyslanců, konkrétně v Káhiře nastoupil Milan Slanec, v Bejrútu na tentýž post Ivana Zuntová a na styčném úřadu ČR v palestinském Ramalláhu se stal zástupcem vedoucího styčného úřadu Petr Tůma.

Vrchním ředitelem sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce byl v roce 2011 Vítězslav Grepl a na post ředitele blízkovýchodního odboru nastoupil Jiří Ellin-

ger. Úkoly spojené s koordinací společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU s ústředím zabezpečovala sekce vnějších vztahů při stálé misi ČR. Skupinu MaMa (severní Afrika, Unie pro Středomoří, Blízký východ – mírový proces) opět řídila Radka Bordesová. Tomáš Výprachtický zabezpečoval činnost skupiny MoG (Střední východ a Záliv) z Bruselu.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

V roce 2011 bylo Blízkému východu v médiích věnováno poměrně dost prostoru. To souviselo jak s tradičním zájmem o izraelsko-palestinské vztahy, tak i s velmi dynamickým vývojem v oblasti („arabské jaro“). Podle mediální analýzy⁴⁶ zpracované pro účely této kapitoly věnovala česká média nejvíce pozornosti vývoji v Egyptě, kterého se dotýkalo 18 % relevantních zpráv. Obecně ale v případě „arabského jara“ česká média poskytovala značně nepřesné údaje o aktuálním dění. Mnohdy nebyla dokonce ani schopna rozlišit mezi arabskými periodiky, která jsou prorežimní a značně propagandistická, a mezi nevládními/opozičními periodiky. Dalším problémem byla malá nestrannost českých médií, kdy je v případě řady deníků a internetových portálů patrné, se kterou ze stran blízkovýchodního konfliktu sympatizují. To se týká často izraelsko-palestinského konfliktu, jemuž česká média věnovala v roce 2011 nejvíce prostoru a dotýkalo se ho celých 75 % analyzovaného zpravodajství ve spojení s Blízkým východem.

Spíše provládní postoje už tradičně reprezentovaly v souvislosti se zahraniční politikou *Mf Dnes*, *Hospodářské noviny* a někdy také *Respekt* a *Lidové noviny*. Naopak opoziční názory bylo možné spíše najít v deníku *Právo* a výrazně ideologických levicových *Haló novinách*.

Obecně bylo informování o Blízkém východě v českých médiích v roce 2011 na podobné úrovni jako v letech předešlých – tedy nepřiliš zasvěcené, málo investigativní a často recyklující pouze zprávy ČTK nebo zpravodajství zahraničních agentur. Absence velkého nezávislého tištěného periodika s kritickými názory (vůči vládní politice i opozici) i s fundovanými komentáři české provenience byl i v roce 2011 velký problém české žurnalistiky.

V návaznosti na vlnu demonstrací a protestů v zemích Blízkého východu uspořádalo Centrum pro výzkum veřejného mínění pod patronací Sociologického ústavu Akademie věd ČR výzkum o postojích a názorech českých občanů na aktuální dění v regionu. Zájem českých občanů o situaci v regionu podle závěrečné zprávy zůstává i nadále dosti laxní. Zajímavý je především postoj českých občanů na řešení blízkovýchodního konfliktu: 51 % dotazovaných nesouhlasí s tím, aby se mezinárodní společenství jakkoliv zapojovalo do řešení situace v oblasti. Většina občanů také nevěří, že vlna revolucí povede k demokratizaci daných zemí a domnívá se, že vlna „arabského jara“ tak pouze zhorší bezpečnostní a ekonomickou situaci v regionu.⁴⁷

ZÁVĚR

V roce 2011 se velkým krokem české diplomacie kupředu stalo bezesporu přijetí nové koncepce zahraniční politiky, kdy Česká republika konečně vymezila i svůj oficiální postoj vůči regionu Blízký východ. Prioritním a dlouhodobým zájmem ČR je zachování bezpečnosti euroatlantického prostoru a tím automaticky taktéž zachování bezpečnosti a celistvosti Státu Izrael. Nová koncepce tak upevnila dlouhodobý trend proizraelské politiky ze strany ČR. To se projevilo např. v postoji ČR k revoluci v Egyptě, kdy česká diplomacie značně rozvažovala nad zaujetím konečného stanoviska. Přestože režim prezidenta Mubáraka byl značně opresivní a dopouštěl se násilí na civilním obyvatelstvu, byl zároveň strategickým spojencem Izraele v rámci zachování mírových vztahů mezi oběma státy.

Nová koncepce však také zároveň upevňuje kooperaci ČR s Evropskou unií a jejími členskými státy. Česká republika je tak nucena své postoje vůči Blízkému východu koordinovat se zahraniční politikou EU, která se v posledních letech vůči Izraeli jeví dosti kriticky. Přesto izraelský premiér Netanjahu označil ČR za nejpevnějšího partnera v rámci EU. Koordinace ČR s EU se projevila např. během revoluce v Libyi, kdy Česko společně s členskými zeměmi přijalo opatření vůči režimu prezidenta Muammara Kaddáfího. Podobně tak ČR přijala i ekonomické sankce namířené proti Íránu.

Vzhledem k důležitosti blízkovýchodního regionu na mezinárodní politické scéně se region stává automaticky důležitým i pro českou zahraniční politiku. To se projevilo v loňském roce především navýšením počtu vzájemných diplomatických návštěv a také snahou ČR aktivně se zapojit do porevolučních politických procesů v některých zemích regionu. Vzhledem k vlastní zkušenosti s politickou transformací po „samotové revoluci“ je ČR schopna zcela jistě poskytnout odbornou a kvalitní pomoc. Díky dlouhodobému udržování dobrých vztahů jak s arabskými zeměmi, tak i s Izraelem by ČR do budoucna mohla sehrát důležitou roli v blízkovýchodním mírovém procesu a působit tak jako prostředník během možných mírových jednání.

Kromě důležitých politických a diplomatických vztahů česká zahraniční diplomacie dlouhodobě také sleduje na Blízkém východě své ekonomické zájmy. Jak je patrné z výše uvedených informací, české firmy projevují stále větší zájem o tuto oblast a vyvíjejí tak i částečný tlak na českou diplomacii, jež je nucena reagovat pružně na aktuální dění v regionu. To se projevilo především během vlny „arabského jara“, která i nadále otrásá arabským Blízkým východem. Vláda ČR i MZV uspořádaly hned několik zasedání, jejichž cílem bylo monitorovat aktuální situaci v regionu. Vláda premiéra Nečase se také pokusila navázat pevnější diplomatické vztahy např. s Irákem. Rovněž došlo k několika státním návštěvám ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga ve státech regionu. Česká republika v návaznosti na změny vládnoucích režimů navázala diplomatické vztahy s režimy novými.

S vlnou „arabského jara“ by se Blízký východ mohl stát důležitějším aktérem v rámci české zahraniční politiky. Změna vládnoucích režimů by mohla ČR umožnit aktivovat svou diplomacii v regionu a zapojit se i do mírového procesu mezi arabskými zeměmi a Izraelem. Zároveň by nové vládnoucí režimy mohly umožnit otevření ekonomického trhu, čehož by ČR mohla využít vzhledem k již částečnému etablo-

vání českých firem. Region (především pak země Maghrebu) se stává stále důležitějším i pro EU, která se v rámci evropské sousedské politiky snaží posilovat jak diplomatické, tak i ekonomické vztahy s blízkovýchodními státy. Všechny výše uvedené faktory tak předpovídají budoucí, stále se prohlubující diplomacii České republiky na Blízkém východě.

Poznámky

- ¹ Pojem „arabské jaro“ je souhrnným označením událostí, které proběhly napříč Blízkým východem a do značné míry ovlivnily politické dění v celém regionu. Počátečním impulzem pro vlnu protestů se stalo upálení tuniského mladíka Muhammada Buazíziho v prosinci roku 2010. Vlna demonstrací vůči vládnoucím režimům se pak přenesla z Tuniska i do jiných států blízkovýchodního regionu.
- ² MZV ČR: *Porada českých velvyslanců k Blízkému východu*, 9. 3. 2011.
- ³ MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, 20. 11. 2011.
- ⁴ Vláda ČR: *Česko rozšíří svoji pomoc Libyi*, 30. 11. 2011.
- ⁵ Vláda ČR: *Výsledky jednání vlády*, 13. 7. 2011.
- ⁶ MZV ČR: *Ekonomické souvislosti vývoje na Blízkém východě a v severní Africe*, 11. 3. 2011.
- ⁷ MZV ČR: *Souhrnná hodnotící zpráva o projektech ekonomické diplomacie za rok 2011*.
- ⁸ ČTK ČR: *Země západu, Rusko i ČR prý prodávaly zbraně autoritativním zemím*, 19. 10. 2011.
- ⁹ MZV ČR: *Reakce MZV na zprávu AI o exportu zbraní do oblasti Severní Afriky a Blízkého východu a na její odraz v českých médiích*, 21. 10. 2011.
- ¹⁰ ČTK: *Premiéra Nečase do Izraele doprovodí čtyři členové vlády*, 14. 9. 2011.
- ¹¹ ČTK: *Izrael a ČR zesílí spolupráci ve vědě, výzkumu i branném průmyslu*, 7. 4. 2011.
- ¹² MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg navštívil Palestinská území*, 25. 1. 2011.
- ¹³ MZV ČR: *Seznam projektů vlády ČR na Palestinských územích*, 21. 5. 2012.
- ¹⁴ MZV ČR: *Česká republika bude bojkotovat Durban III.*, 24. 7. 2011.
- ¹⁵ ČTK: *V Česku se údajně tajně setkaly Hamas a Mossad*, 20. 1. 2011.
- ¹⁶ Viz např. rozhovor s izraelským historikem Tomem Segevem. On-line: blizky-vychod.blogspot.cz/2012/04/kompletni-interview-s-tomem-segevem.html.
- ¹⁷ MZV ČR: *Remarks by the Czech Defense Minister Alexandr Vondra at the 2011 Herzliya Conference*, 6. 2. 2011.
- ¹⁸ MZV ČR: *Prohlášení MZV ČR k Sýrii*, 27. 4. 2011.
- ¹⁹ On-line: www.lidovky.cz/prezili-pokus-o-unos-je-jemen-bezpecny-dhb/odpovedi.asp?t=NEVYHOSTEN.
- ²⁰ ČTK: *Královopolská dokončila jednu ze svých největších zakázek*, 21. 11. 2011.
- ²¹ ČTK: *Velvyslanec: ČR už zjišťuje, jak pomoci Egyptu se změnami*, 11. 3. 2011.
- ²² ČTK: *CzechTrade obnovila kancelář v Egyptě, která pokryje i Libyi*, 2. 11. 2011.
- ²³ ČTK: *Pegas Nonwovens si zajistil zákazníka pro svůj závod v Egyptě*, 20. 9. 2011.
- ²⁴ ČTK: *Česko bude mít v Egyptě, zmítaném protesty, nového velvyslance*, 2. 2. 2011.
- ²⁵ ČTK: *Šéf egyptské diplomacie přijede příští týden do Prahy*, 31. 8. 2011.
- ²⁶ ČTK: *Dovolená.cz: Tržby za Tunisko a Egypt klesly na polovinu*, 21. 3. 2011.
- ²⁷ ČTK: *Egyptané v Praze podpořili protivládní demonstrace ve své zemi*, 4. 2. 2011.
- ²⁸ MZV ČR: *Státní návštěva ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga v Tunisku (6.–7. 5. 2011)*, 12. 5. 2011.
- ²⁹ MZV ČR: *Seminář „Transformace médií po revoluci“*, 1. 11. 2011.
- ³⁰ MZV ČR: *Prohlášení MZV ČR k přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN*, 18. 3. 2011.
- ³¹ ČTK: *Libyjská vláda prohlásila zemi za osvobozenou*, 23. 10. 2011.
- ³² ČTK: *Novým libyjským premiérem zvolen akademik Kib*, 31. 10. 2011.

- ³³ MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg přijal zástupce Národní přechodné rady Libye*, 13. 6. 2011; *Ministr Schwarzenberg navštívil Libyi*, 29. 6. 2011.
- ³⁴ MZV ČR: *Ministr Schwarzenberg přijme alžírského ministra zahraničí*, 16. 11. 2011.
- ³⁵ Svaz průmyslu a dopravy ČR. On-line: www.spcr.cz/tiskove-zpravy/sp-cr-firmy-chteji-do-iraku-a-zadaji-podporu-statui, 18. 1. 2011.
- ³⁶ Vláda ČR: *Premiér Nečas přijme iráckou vládní delegaci*, 23. 1. 2012.
- ³⁷ Nařízení Rady EU 359/2011, 12. 4. 2011
- ³⁸ Národní myšlenka: On-line: www.narmyslenka.cz/casaky/49batora.pdf (12/2010).
- ³⁹ ČTK: *Bátora se před léty zúčastnil přednášky o českém protizidovství*, 30. 4. 2011; ČTK: *Klausův projev v Boleslavi vzbudil nadšení Bátory a odpor Halíka*, 30. 8. 2011.
- ⁴⁰ ČTK: *Iniciativa D.O.S.T. a Bátora vyvraceli obvinění z antisemitismu*, 21. 7. 2011.
- ⁴¹ On-line: www.czechfreepress.cz/cfp-doporucuje/akcni-tyden-na-protest-proti-navsteve-benja-mina-netanjahua-a-proti-vojensko-technicke-spolupraci-mezi-cr-a-izraelem.html, 1. 4. 2011
- ⁴² On-line: www.icej.cz/ceska_pobočka/oznameni.php.
- ⁴³ Poslanecká sněmovna PČR. On-line: www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/023schuz/s023094.htm.
- ⁴⁴ To premiér Nečas vysvětlil doslova takto: „*Měli být vědomi toho, že Stát Izrael je jedinou skutečně plnohodnotně fungující demokracií v tomto teritoriu, že je v mnoha ohledech po dlouhá desetiletí obklopen sousedy, kteří buďto chtějí anektovat část jeho území, anebo dokonce tento stát a jeho lid úplně zničit. Pokud to někomu něco připomíná z naší vlastní historie, to znamená z období mezi 1. a 2. světovou válkou, tak podle mého názoru to není připomínka náhodná. Právě proto bychom to měli být my, kdo má pro tento postoj pochopení, a měli bychom to být my, kdo tomu postojí rozumí. Izrael je fungující demokracií, chcete-li, je to ostrůvek západních hodnot ve svém teritoriu, a chcete-li, dokonce si troufám říci, že v mnoha ohledech Evropa začíná v Izraeli. To je důvod tohoto našeho strategického partnerství.*“ Nečas také podotkl, že „*to neznamená, že vláda ČR i já osobně souhlasíme a budeme souhlasit a souhlasili jsme s každým krokem, který vláda Izraele udělá například ve vztahu ke svému okolí*“. On-line: www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/023schuz/s023094.htm.
- ⁴⁵ On-line: www.klaus.cz/clanky/2762.
- ⁴⁶ Rozdělení dle typu médií, která byla monitorována a analyzována: celostátní tisk (*Aha!, Blesk, Haló noviny, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Metro, Mladá fronta Dnes, Právo, Sport*), televize (ČT1, ČT2, ČT24, Nova, Prima Family), rozhlas (Český rozhlas 6, ČRo Rádio Česko, Frekvence 1, Radio Impuls, Radiožurnál), časopisy – ekonomika, politika (*Ekonom, Euro, Respekt, Týden, Profit, Týden, Finanční management, Lobby, Moderní řízení, Moderní obec, FP – finanční poradce, Podnikatel*), blogy (blog.Ihned.cz, dialog.iHned.cz).
- ⁴⁷ CVVM: *Občané o událostech na Blízkém východě a v severní Africe*, 1. 4. 2011.